

DENARNI USPEH DELA SLOVENSKEGA UČITELJSTVA V DOBI VOJNE DO DANES.

Glasom izkazov v „Učit. Tovaršu“:

Za „Rdeči križ“ itd.	286.183'67 K
III. vojno posojilo	278.848'69 „
IV. vojno posojilo	2.761.438'— „
V. vojno posojilo	10.314.807'— „
VI. vojno posojilo	420.450'— „
VII. vojno posojilo	459.300'— „
Srednje šole	67.637'38 „

Skupaj 14.588.664'74 K

Za slovenske obrtnike in naše obrtno šolstvo.

I.

V obrtnem odseku poslanske zbornice se je oglasil posl. dr. Vrstovšek v razpravi o stomilijonskem kreditu za male obrtnike, ki so trpeli zaradi vojne. Glavne misli njegovega govora so:

Zaradi zanemarjanja obrtništva na jugu od strani vlade in zaradi splošnih nezgodnih razmer na Štajerskem in Koroškem Jugoslovanski klub ne more sodelovati pri tako važnih akcijah, dokler ni gotovosti, da bodo takih dobrot deležni tudi slovenski in hrvaški obrtniki. Pri nas na jugu gre vse le za nemške obrtnike, in merodajni krogi upoštevaljajo razne zaloge ne toliko za pospeševanje obrtništva, kolikor za germanizistične namene. Saj so morali n. pr. slovenski obrtniki na Spodnjem Štajerskem vsi k vojakom, dočim so se nemški in nemškutarski večinoma oprostili in so dobili javne funkcije, ki niso niti v zvezi z njihovo obrtjo. — V Mariboru je n. pr. nastavljen črevljarski nakupovanje živine, v Slovenjgradskem opravljajo to nalogo neki trgovci; tamkaj je za žitnega komisarja neki trgovski pomočnik iz Celja, samo da je oproščen vojaške službe. Tako so ravnali na sploh v slovenskem delu obch dežel in tu so hudo prizadeti slovenski obrtniki. Zato ima Jugoslovanski klub toliko več vzrokov zahtevati, da bodo tudi slovenski obrtniki v enaki meri deležni državnih in deželnih podpor. Od dežele Štajerske ali Koroške ne more slovensko obrtništvo nikdar ničesar opati. — Štajerska ima n. pr. v proračunu za l. 1917. za obrtništvo, dasi so bile citane razne postavke, še vedno okroglo 100.000 K, od katerih dobi slovenski del kakih 800 K. Omeniti je še treba, da izdaja dežela vsako leto za razna poslopja do 100.000 K, izdali so že tudi nad 1 milijon, ali slovenski obrtniki niso dobili nikdar belica. Enako je s prispevki, ki jih daje država deželi za obrtno šolstvo v proračunu 268.776 K, od katerih odpade na Slovence celih 100 kron, na Koroškem od 349.392 K pa niti belic. — Na podporah za obrtno-nadaljevalne šole na Štajerskem plačuje država 127.200 K, na Koroškem 46.600 K; od vseh teh denarjev odpade za slovensko šolstvo največ — 1000 K. — Kakšna je v tem oziru škoda za Slovence, naj dokazujejo naslednje številke: Štajerska ima 54 obrtno-nadaljevalnih šol, med njimi 4 slovenske — Koroška 33 nemških, nobene slovenske. Štajerska 3 nemške strokovne šole, Koroška 7, a nobene slovenske. Državno obrtno šolo imajo le Nemci v Gradcu. — Nemci imajo na Štajerskem 9, na Koroškem 7 trgovskih šol, Slovenci nobene.

Na Slov. Štajerskem je v avtonomnih mestih Maribor, Celje in Ptuj 2154 glavnih in 127 postranskih obratov, med temi 80 odstotkov slovenskega pokolenja; v okrajih Ljutomer, Maribor, Slovenjgradec, Celje, Brezice, Ptuj 10.697 glavnih in 413 postranskih obratov, od katerih je do 50 odstotkov nemškega pokolenja. No vsi ti obrati nimajo nikakih pravic, ker nemška trgovska zbornica v Gradcu pospešuje obrtništvo le tam, kjer je nade za ponemčevanje. Zato si prizadevajo zadrage po Slov. Štajerskem, da bi dobile lastno zbornico. Slovenski obrtniki morajo hoditi trnjevo pot. Politiške oblasti jim delajo največje težave.

Iz vseh teh razlogov je govornik zahteval, naj obrtni odsek sprejme v vladni načrt o uporabi stomilijonskega kredita določbo, da se mora ozirati na narodnostne razmere.

Posl. Einspinner in Hoffmann-Wellenhof sta izkušala ovreči Vrstovškove podatke. V popoldanski seji je bil Vrstovškov predlog najprej odklonjen, ali ker je nastala nevarnost, da se odsek razbije, je bil njegov predlog končno sprejet.

Odsekovi sklepi se glase: 1. Pravico do podpore imajo obrtniki, ki so zaradi vojne odškodovani in v eksistenci ogroženi v prvi vrsti oni, ki so „vojni udeleženci“, njih vdove in mladoletni otroci, na katere je prešla last obrti; razen teh pa tudi obrtniki, ki so nenavadno težko prizadeti zaradi vojnih razmer. Obrtniki, ki morejo dobiti zadosten kredit drugod, ne bodo upoštevani. — 2. V nadaljevanje obrti se bodo dovoljevala posojila do 4000 kron, prvo leto brez obresti, proti vračilu 11 letih. Prošnje se

bodo sprejemale še dve leti po sklenjenem miru. — 3. Za organizacijo se ustanove po deželah posebni odbori, v katerih bodo sodelovali obrtno-pospeševalni zavodi, države, krajevni činitelji, občine, zadrage itd.

Uspeh dr. Vrstovška je, da morda tudi Slovenci na Štajerskem in Koroškem kaj dobimo od tega velikega kredita. — Pri razdeljevanju teh podpor ali posojil bodo igrali važno vlogo obrtni kreditni zavodi preko katerih se bo izvajalo pod jamstvom države zagotovljeno ceno kreditovanje. Obstoječi zavodi naj bi že danes mislili na tako bodočo nalogo; kjer jih še ni, naj bi jih ustanovili. Tudi druga obrtna društva, ki počivajo, bi trebalo oživiti!

II.

V naši javnosti niso skoro ničesar pisali, posebno pa naše glasilo „Učit. Tovarš“ ni imel prilike reči besede o našem obrtnem šolstvu, posebno o naših obrtno-nadaljevalnih šolah še nismo izpregovorili resnejših besed, ki naj bi prišle do ušes faktorjev, ki bi jih hoteli, oziroma morali upoštevati.

Že ves ustroj naših obrtno-nadaljevalnih šol je dokaj ponesrečen, zakaj če upoštevamo tu dejstvo, da se nahajajo te šole v svoji pretežni večini po naših manjših krajih, vidimo, da imajo vse te šole dva razreda in pripravljani tečaj. V te razrede namečejo obrtnike vseh stanov, vseh starosti in vseh mogočih predstij, od absolviranih enorazredničarjev do ponesrečenih gimnazijcev, oziroma realcev z dvema razredoma, včasih tudi s tremi razredi, ali pa z dovršeno meščansko šolo, posebno se tu rekrutirajo trgovski vajenci. In sedaj naj pa s takim materialom delamo naravnost čudeže! Na eni strani so ljudje, ki komaj za silo bero in pišejo, kaj šele računajo, a na drugi strani pa zopet taki, ki bi z njimi z lahkoto reševali najtežje predmete spodnjih srednjih šol. — A tudi vse obrti so tu zastopane, in pri pičlo odmerjenih urah dosedaj pri vseh teh, s tako različnimi potrebami opremljenimi učenci dobre uspehe, seveda upoštevaje njih obrt. No, tu bi pač bila potrebna temeljita preosnova — sloneča na onih dejstvih, ki bi garantirala trajne uspehe, a ne samo navideznih. Sicer je bila pa pred par leti sklicana nekaka anketa, katere se je tudi pisec teh vrstic udeležil, a le-ta anketa ni pač obrodila nikakih pozitivnih uspehov, zakaj le-tu smo razpravljali o vseh drugih zahtevah, samo o onih ne, ki so takorekoč alfa in omega vsega obrtno-nadaljevalnega šolstva.

Tudi z učnimi pripomočki je to šolstvo na kaj skromni podlagi. Primanjkuje nam mnogo primernih učnih knjig, posebno beril pogrešamo krivavo, a tudi z ostalimi knjigami smo malo, malo zadovoljni, dokajšnjo vrzel je tu zadelal tovariš Podkrajšek s svojimi „Obrtnimi računicami“. Umevno, da ne smemo tu primerjati naših učnih pripomočkov z učnimi pripomočki najbolj razvitega obrtnega šolstva češkega. — Primerjati je treba tu le dotične izkaze — in razloček teži javno na dlani.

Dotakniti se hočemo tu še neke prav pereče točke. Čas napredka in enakopravnosti beži bliskavo, in na površje stopa čim glasneje zahteva, da se tudi deklice posvečajo v obilnejši meri raznim obetm, ki tudi zahtevajo od teh višje in obširnejše ali, recimo, temeljitejšo izobrazbo — kakor jo podaja dotična ljudska šola. Tudi deklice zahtevajo vstop v obrtno-nadaljevalne šole, zakaj merilo izobrazbe vsakega naroda je izobrazba njegovega ženstva. Dobimo pač ljudi, male v velikih stvarih, a velike v malih, ki se bodo upirali z vsemi štirimi tej novotariji, a čas pojde preko zastarelih nazadnjakov nevdružno svojo pot, in kar so nekdanj preklinali, to bodo morali slednjic blagosloviti.

Vse obrtno-nadaljevalno šolstvo ima Kranjskem, t. j. slovensko, in deloma tudi na Goriškem in Štajerskem istotako slovensko, kar tu posebno poudarjamo, je razdeljeno v dva nadzorovalna okraja, t. j. v III. in IV. — V vseh teh obrtno-nadaljevalnih šolah so izključno otroci slovenskih staršev in tudi ves ustroj je strogo slovenski — kar se tiče vnanosti namreč. Človek normalnih možganov bi pač mislil, da imajo tako eminentno slovenski zavodi tudi slovenske nadzornike. A temu ni tako, pač najlepši dokaz naše ljube avstrijske enakopravnosti! Kak krik bi zagnali naši sosedje n. pr. na Koroškem, ko bi imenovali za tamošnje psevdonemške obrtno-nadaljevalne šole, ki jih obiskujejo premnogi slovenski obrtni učenci, obrtni šol. nadzornik slovenske krvi, svet bi hoteli dvigniti iz tečajev, samo da se ga iznebe. Toda pri nas? Mi pohlevne slovenske ovčice pa trpimo, da se šopiri z regnatsko nemško ošabnostjo v III. nadzorovalnem okraju mož, sicer slovenskega pokolenja — a strasten nemški uskok. — V prejasnem deklaracijskem času, ko po slovenskem ozemlju pihata tako krepka, oživljajoča sapa, ki zbujajo vzklik ostri zimi prebujno slovensko zelenje, kličemo Jugoslovanskemu klubu prav glasno: Na slovenska mesta slovenske može! Posnemajte v tem oziru sosedo Nemca!

Nikakor pa ne moremo ob tej priliki prezreti še nekega dejstva, ki nas tudi peče v našem slovenskem srcu. Vsako leto izhaja menda na državne stroške takozvani „Einzel-Ausgabe der Berichte der k. k. Gewerbe-Inspektoren über ihre Amtstätigkeit im Jahre...“, in sicer za Kranjsko posebno izdaja pod naslovom: Bericht über den 12. Aufsichtsbezirk (Amtsitz Laibach) — seveda v nemškem jeziku. Sicer ne vemo, komu na ljubo in v korist izdajajo to nemško tiskano poročilo, a če si ga natančneje ogledamo, spoznamo, da je to poročilo namenjeno onim slovenskim obrtnikom, ki plačujejo dokaj davka tudi v pokritje tiskovnih stroškov in za vzdrževanje dotičnega „k. k. Gewerbe-Inspektora“. Opozarjamo tu zopet tako slovenske obrtnike kakor tudi Jugoslovanski klub, naj zahtevajo odločno slovenskega poročila!

Sklepno si pa dovoljujemo zapisati še par vrstic na naslov vodstva naše višje obrtne šole v Ljubljani.

Z ogromno težavo smo si priborili ta zavod, in slovenski narod si bo z zlatimi črkami zapisal one može, ki se niso strahili ne truda ne dela, da so nam priborili to šolo, ki je za naš narod naravnost življenjskega pomena! S to šolo stopamo prvokrat na pozorišče izobraženih narodov, in le-ta nam zagotavlja trajno življenje.

Če pa hočemo zagotoviti trajni napredek tej šoli, moramo pač tudi skrbeti za dobro in intenzivno reklamno prav po vzorcu naših sosedov Nemcev. Le-ti imajo v Gradcu sučno šolo. In kako silbe oni za to svojo ljubljanko! Pri vseh naših c. kr. okraj. glavarstvih vidite v več izvodih nalepljene velike plakate, ki te vabijo v te šole. — A naša višja obrtna šola? Tiho, skromno se skriva v svojih lepih prostorih.

Napačna skromnost!

Reklama na vse postaje, v vsa županstva, v vse šole, na vsa glavarstva! Tudi to nam pomaga, da stopimo za korak naprej v lepšo bodočnost!

In v teh naših zahtevah in željah bo storjen korak dalje v našo lepšo bodočnost!

J. PAHOR:

O reformi šolstva.

(Nadaljevanje.)

Velika napaka je posebno razcepjenost našega srednjega šolstva. Ne zadoščata nam gimnazija, realka, imeti moramo še realno gimnazijo in podobno, da se čimprej določi polkile mlademu bitju, ki se šele razvija in o katerem nihče ne more vedeti, kakšna smer najbolj prija njegovim zmožnostim, kakšna sila ždi v njegovih nagnjenjih. To je zgrešeno. Poklic naj se svobodno izbere in sicer čim pozneje, tem bolje. V proslulem „Čiščenju“ nižjih razredov srednjih šol se kaže vsa beda našega učnega sistema. Najprej se tira otrok v šolo premalo, potem pa se zasleduje, ker ne more, nerazvit, zadoščiti previsokim zahtevam pouka. Tako nastaja oni značilni tip propadlih bitij, ki še v življenje niso pravzaprav stopili. Ali ni premnogokrat upravičena trditve, ki se pogosto čuje, da namreč ravno šola toliko mladih ljudi pokvari? In vendar niso nič redkega slučaj, ko se pri mladeniču šele pozno pokažejo zmožnosti, ki nam zahtevajo, da bo gojenec koristen, vrl ud družbe, čeprav smo dotlej dvomili o njem. Toda sila se ne sme nikdar delati vzgojevanemu, še posebno zato ne, ker gre s silo roko v roki tudi krivica. Glavna naloga je, prepričati gojenca, da ima le sam po sebi, po svoji odgoji in naobrazbi vrednost, po svoji volji in sposobnosti za delo. V enotni šoli naj mu bo svobodno, kako si izbira predmete, določen naj je le splošni cilj: toliko je potrebno! Potem ni več muka učenje, temveč ima še to dobro lastnost, da ni protivno zdravju, da ohranja trdno živčevje ter ustvarja krepko voljo in živo iniciativo.

Posebno trdo bije v obraz navedenim učnim, vzgojnim in zdravstvenim načelom ustroj naših učiteljskih. Naj omenim le množino predmetov in vrsto učnih ur, k čemer se učiteljskičniku naklada še domače delo. Vse je tako urejeno, da se gojenčeva vestnost polagoma čisto zatre. Posebno domača pismena dela so malo prida, dvoje, troje najboljših jih opravlja za vse ostale. Tako ima zavod, ki hoče sam učiti o vzgoji in pouku, velikih vzgojnih in učnih grehov nad seboj. Temu je kriva pred vsem prekratka štiriletna učna doba, v kateri se v jasni luči kaže državnikovo in zakonodajalčevo naziranje o ljudski šoli in vzgoji. Pred polstoletjem je bila res nujna potreba, da se čim prej dobe učne moči za hkrati silno razširjeno ljudsko šolo. Nič čudnega torej, če se je vlada zadovoljila z zaslimim urejenjem razmer. V današnji dobi pa je necevilizatorno in škodljivo, če se položi osnovna naobrazba družbe v roke devetnajstlet-

nega, ne da bi se učitelju prej oskrbela obsejna humanistična naobrazba, tako nujno potrebna vsem višjim poklicem.

Zle posledice čuti družba in še posebej stan sam. Karikatura slovenskega učitelja, ponosnega »prosvetnega pionirja« se začinja že pri Jurčiču in igra vedno večjo vlogo celo v najnovejšem leposlovju. Zadnji naš literatek ima menda že kulturno dolžnost, da se roga, če ne naši gnotni, pa vsaj duševni revščini. Izmučeni slovenski učitelj tega ni zaslužil. In ker ni kriv, se tudi sodbje časa ne boji. Se nedavno je zapisal naš znanstvenik Abditus: »Sedanji ljudskošolski učitelj je narodna in kulturna sramota, ki se mora odpraviti. Dostavil pa je obtožbo: »Naše politične stranke so storile vse, da do dna korumpirajo učiteljski stan. V njem so iskale politične agitatorje, ne kulturnih delavcev. Zato ljudska šola ni mogla med ljudstvom pognati korenin. Šolska stavba je ostala mrtvo zidovje, kjer ni mogla živeti melika duša ljudskega vzgojitelja«.

Korumpirati stan pa je le tedaj mogoče, če ga njegovo znanje ne dela neodvisnega, če je njegova naobrazba prešibka. Ne smemo namreč pozabiti, da so npravne sile vedno močnejše kot gnotne. Čim višje bo torej učitelj stal in čim več samozvesti bo imel radi svojih zmožnosti, tem manj ga bo mogla doseči gnoloba, čim širje obzorje bo imel, tem manj se bodo vrtnici poigravali z njim, tem manj ga bo duh časa upogibal, tem težje bo prišel z družbo v razpor. Ako hoče naš stan ven iz močvirja, se mora sam prenoviti. Njegovo poslanstvo kulturnega delavca je mogoče le z notranjim prerodenjem. Danes še živimo v zakonih, ki so v škodo stanu in družbi, toda pride čas, ko bodo padli. Zavedimo se že, da mora biti glavna zahteva učiteljske osamosvojenosti potom znanja. Spričo razmer je misel o odpravi učiteljske kot takega fantastična. In vendar nam vsak novi dan zopet dokazuje, kako daleč je učiteljske od svojih nalog. Dolžnost stanu je, da ima to pred očmi. Razcepjenost srednjega šolstva je tako z družboslovnega kakor tudi s praktičnega ozira zgrešeno, ker cepi končno tudi družbo samo; učiteljske pa ima posebej še to napako, da ne razume, kako važen člen v verigi družbe je učitelj, kako ves stoji v življenju. Iz obeh razlogov torej sledi, da bi se moral učiteljski naprščaj za osnovno šolo prav tako pripravljati v enotni srednji šoli kakor gojenec za druge poklice, le da bi se v višjih razredih še posebe negovali vzgoje in ukoslovje. Ti dve znanosti sta na splošno vse preveč »neznana zemlja« celo v višjih slojih, zaradi tega bi bilo le prav, da bi enotna srednja šola tudi tukaj razširila obzorje. Končno bi pa imeli izredni talenti za vzgojo in pouk odprto pot še na vseučilišče, da bi lahko razvili vse svoje sile.

Menim, da mi ni treba še posebe dokazovati trditve, ki sem je zapisal v začetku razprave. Važnost reforme našega višjega šolstva je tako dalekosežna, da je brez nje preustroj osnovne šole naravnost nemogoč. Dokler ne bo postavljena naobrazba učiteljskega naprščaja na moderne temelje — in to je zopet odvisno od preuredbe univerze, na kateri se pripravljajo srednješolski učitelji — dotlej se pouk in vzgoja in ljudski šoli bistveno ne bosta spremenila.

A čeravno hočemo boljšega šolstva, vendar ne smemo zabresti v napako, da bi vsega pričakovali od učnih zavodov. Šola tudi v najboljšem slučaju ne napravi dovršenih ljudi. To mora učitelj posebno zase vedeti. Važnost stanu v družbi nam narekuje, da sami skrbimo za svoj nadaljni umstven razvoj in da smatramo učiteljske organizacije intelektualni napredek lastnih vrst za svojo prvo, najnujnejšo nalogo. Nazvali bi to delo lahko autodidaktizem, ki ga naš birokratični učni sistem sploh noče pripoznati. In vendar je prav autodidaktizem velike važnosti, posebno še v moških letih, ko se zdrami um, ko začne človek z umevanjem gledati v življenje družbe in države ter se udeležuje uživanja gnotnih dobrin tudi sam. Lahko rečem, da se ima učiteljsvo ravno autodidaktizmu zahvaliti, kolikor ima sile vzlic vsem neugodnim razmeram stanu, kolikor ima širje obzorje in tal v družbi. (Dalje prih.)

Velika beda v rodovinah kranjskega učiteljsva.

Katastrofalni časi so nastopili za kranjsko ljudskošolsko učiteljsvo. Že pred izbruhom vojne najslabše plačano izmed vsega avstrijskega učiteljsva, da je živelo v velikem pomanjkanju, so ga privedli sedanji dragi časi na rob gnot-